

**Йордан Йовков**

**Шибил**

**превод на словашки език: Иван Шимко**

**Jordan Jovkov**

**Šibil**

**preklad do slovenčiny: Ivan Šimko**

Šibil, strašný hajdúk, ktorého zaptíjovia a kirserdari dlho hľadali pod každým kameňom, zliezal z hôr, aby sa vzdal. Keď už ráno tu správu počuli všade, kto jej mohol uveriť? Šibil sa tým moc netrápil. Ponáhľal sa a myslel na iné.

Myslel na to, ako z vysokých vrchov Modrých kameňov, kde medzi orlými hniezdami bolo i jeho hajdúcke hniezdo, pred mesiacom či dvoma videl, ako idú dolu po ceste nejaké ženy. V hajdúckych pravidlách nebolo bývalo, aby trápili ženy, ani nebolo bývalo miesta pre ženy v hajdúkovom srdci. No Šibil vtedy už bol porušil veľa zákonov a nevedel už, ba ani nechcel vedieť čo je hriech a čo nie. "Ženy, tu uprostred Džendemov – pomyslel si, – aj to je dobrá korisť!" A tak vstal, bez najmenších starostí, tam, kde ho ťahala zvedavosť. Hajdúci vyrazili za ním, rozrehotali sa a zuby sa im zablykli ako hladným vlkom.

Zliezali dolu, minuli les, ktorý ešte nerozkvitol, až zliezli na cestu uprostred Džendemov. To miesto bolo najstrašnejšie. Cesta sa tu vhlbala do doliny, vinula sa po jednej i druhej strane, rysujúc dva oblúky, dve obruče pasce, v ktorej veľa ľudí bolo našlo svoju smrť. A ako prechádzali druhou cestou, hajdúci im cestu skrížili, vyliezli tam, strašní, bradatí, zahalení v čiernych arvanitských kapuciach, po zuby ozbrojení. Za zákrutou sa objavili ženy a tie len čo ich uvideli, zdesene zastavili; potom sa rozbehli, jedny dolu, iné hore, začali utekať, no nohy sa im plietli a tak sa len motali na mieste, ako pobité vtáky. Oslabené od strachu padli na zem a rozplakali sa.

Hajdúkov to nedojímalo, dokonca sa na ne ani nepozreli. Ich pozornosť púvalo niečo iné: jedna zo žien ešte stála na ceste, mladá, pekná. A ako bola vyparádená! Modrá džanfezová sukňa, živôtik z červeného atlasu, pestrá božigrobská zástera, strieborné sponky. A na krku mala ťažké retiazky s radom veľkých zlatiek, s rubľami a mahmúdijami. Kde sa vybrala tak vyfintená, na svatbu? Čo za šialeného otca to mohlo byť, čo ju pustil cez hory samú?

Šibil pristúpil k nej, dievčina mu hľadela pokojne priamo do očí. Jedna vráska sa jej ukázala medzi čelenkou a obočím, zatriasli sa jej pery.

– Hej! – zakričala, jej krehký hlas pritom podivne prerážal plač žien. – Čo sa do nás staráte! Že vám nie je trápne obťažovať nejaké ženské!

Pri tých slovách sa hajdúci, ktorí nemohli odtrhnúť oči od zlatiek na jej šiji, sa pustili smerom k nej a zďiaľky po nej natáhali svoje žilnaté ruky. Šibil na nich mávol, aby ich zastavil. Otočil sa, vyrovnal sa, a zvysoka si dievča prezrel. Aká biela tvárička! Štíhla v páse, no bedrá mala

široké ako bábika. A tá odvaha! Oči sa mu veselo zablykli, skoro sa rozosmial. No ešte skôr než on sa rozosmiala samotná dievčina. Tvar sa jej rozjasnila, opeknela, a v tej chvíli bolo vidno, že jej oči sú modré a zuby biele. Šibil na ňu udivene čumel: čo je to za diabla?

Ako sa stalo to, čo nasledovalo, nerozumel ani Šibil sám. Ženy sa pozbierali a prišli k nemu, aj keď stále plaché ako mačiatka. Uvoľnil sa, dolu bolo počuť šum rieky, v lese sa ozvalo vtáča. Sám Šibil si sadol na kameň, usmieval sa, počúval tie dievčenské blbiny. Čo to rozprávalo? Pán vie – slová, čo nič neznamenajú, slová, ktoré sa zabúdajú. No ako tie oči žiarili a ako príjemné bolo na ňu pozerieť. Stranou, krotko ako pod nejakým kúzlom, hajdúci si posadali a pokojne fajčili.

– Tak ty si to veľkokechájovo dievča – povedal Šibil. – Voláš sa Rada. To ako že ťa pustil von otec? Tak naobliekanú, so zlatkami a mahmúdijami... Ja ti ich vezmem!"

– Dobre, vezmeš si. A potom mi ich ešte vrátiš, že mi ich je málo! A pozri – zvolala, ukazujúc rukou – tu pozri, máš roztrhaný rukáv. Počkaj, zašijem ti to.

Šibil sa pozrel na ruku, položenú na pažbe pušky: červené súkno sa už určite potrhalo. A predtým než pochopil, či si z neho robí srandu alebo nie, videl ju len pred sebou, chĺpky na jej bielej tvári, červené pery, a keď sa na neho pozrela, oči sa jej zaliali mäkkým a sladkým svetlom. Usmievala sa a hľadela naňho diabolský, zobrala do rúk roztrhnutý rukáv, pričom v ústach mala ihlu a niť.

– Netrep sa! – vynadala mu. – Začínam. A daj si niečo do huby, ťa nech ti zašijem aj rozum. Ak teda nejaký máš.

Všetci sa zasmiali.

– Ty počúvaj – pokračovala Rada, – veď sa ožeň, nech sa o teba niekto stará. Nech nechodíš taký potrháný, ako...

– Ako čo?

– Ako cigáň!

Šibil sa zamračil. Ženy sa placho pozreli na seba navzájom.

– Oženil bych sa – povedal Šibil, – no ženské má nechcú.

– Ba, ale budú chcieť! Takého šuhajka!

– A hajde, ty si ma zober!

– Kto? Ja? Cez dolinu behá, naťahuje si sandále, čo je to? Hajdúk. Nie, to mi netreba. Hajdúka nechcem.

Šibil sa zas zamračil. Rada si všimla prosebné pohľady žien a rýchlo sa poopravila.

– Dalo by sa... zobrať si ťa. Treba sa ale spýtať veľkého kechája.

Na chvíľu sa odmlčala a pokračovala:

– A kirserdara Murad-beja... Hotovo. Pozri, ako som ti to zašila – povedala a pustila rukáv, – nech na mňa myslíš, nech ho nosíš v zdraví...

Šibil na ňu pozrel a zasmial sa. Ešte sa rozprávali, keď sa ženy pustili ďalej a Šibil ich odprevadil až tam, kde končil les a začínalo pole.

Bola jar keď sa to stalo. Kde-tu sa už po dolinách zeleneli čerstvé bukové lístia, no na iných stromoch boli puky. Šibil sa vrátil do hôr a ešte sa usmieval. Za ním šli hajdúci mlčanlivo, so skloneným pohľadom. Čierny havran preletel nad nimi a zakrákal – zlé znamenie! Šibil sa tým nezdržoval, no hajdúci si niečo šuškali medzi sebou. Žena sa im vpletla do cesty, pekná žena, a to neveštilo nič dobré.

Prešiel ešte nejaký čas, oteplilo sa. Vyrášili divé slivky, hrušky podrástli, a jedného dňa, v teplom vzduchu pol slniečkom, zakukala kukučka. Ako bol navyknutý, Šibil začal počítateľ, koľko rokov ešte môže žiť, no potom sa zamyslel nad svojim vekom a hneď sa mu zdalo, že je už starý. Spomenul si na Radu a pousmial sa: "Aká podivná kombinácia – pomyslel si, – žena, dieťa aj diabol! A ako jej všetko ide; povie niečo – a je to rozumné, spraví niečo – a je to pekné!" A tak si ju predstavoval, ako ju vtedy bol uvidel, keď držala ihlu s niťou v ústach, pozerajúc naňho s úsmevom. "Nie ihla" – pomyslel si zas Šibil a povzdychol si. – "Nôž môže mať rovnako v ústach, a ním by mohol človek ľahko umrieť!"

V tom prešli obchodníci a hajdúci ich zastavili. Uplašení vybledli ako jasmín, pomaly sa vyštverali na sedlá a čakali, čo im povie Šibil. No Šibil im nezačal rozkazovať, aby si otvorili vaky, ani si nepozrel, čo majú v mešcoch. Z diaľky porozprával o jednom, o druhom, spomenul veľkokechája, a nakoniec začal hovoriť o Rade. Hajdúci sklonili zrak a zahanbili sa. Šibil pustil obchodníkov nech si idú, poslal ich niekam a porúčal im, aby pozdravili Rádu.

Hajdúci už nehovorili so Šibilom, ani mu nesmeli pozrieť do očí. A keď sa večer vrátil v horách na vrchu Modrých kameňov, medzi orlými hniezdami, a Šibil si ľahol a zaspal, ostali okolo ohňa a rozprávali sa. Hora bola rovnaká, ich útočisko bolo bezpečné. No aj tak boli nepokojní a placho sa obzerali naokolo. Ako zajačala niekde líška – zdalo sa im, že človek zakašlal; ako praskol konár – mysleli, že niekto ide. A radšej si sadli bližšie jeden k druhému, šepotajúc si a pozerajúc, ako sa Šibil vrtí a sníva si, ako dychčí a mrmle niečo. Vtedy vstali a pripravili sa na cestu. Nezabili ho, no ušli od neho, ako od moru.

Šibil ostal sám. A vtedy peniaze z kráľovskej pokladnice, ktorú ukradol, prstene, stiahnuté z rúk živých i mŕtvych, zlato a striebro z kostolov a kláštorov – všetok majetok, čo bol polupil a skryl v jaskyniach a butlavinach, všetko to potieklo do veľkokechajovho domu, všetko darčeky Rade. Drahé darčeky za každý pozdrav od nej. No v tom, dostane správu, ktorá ho omráči: Rada ho volá, aby zliezol do dediny; otec že im žehná, Murad-bej mu prepáčil. A na znak, že to myslia vážne, mu kirserdar poslal božigrobský jantárový ruženec.

Šibil rozmýšľal dlho, či to nie je pasca. Všetko, čo mal, už dal. A les sa rozzelenal, poťažel a potemnel, poľany sa pokryli vysokou trávou, rozkvitol bozur i jasenec, kvetinka víl. Z dolín sa niesla vôňa orgovánov a líp, a keď sa hájmi prehnal rev jeleňov, a na Starom kopčeku zahúkali divé holuby – kameň, na ktorom si Šibil večer líhal, mu bol pritvrdý, a puška sa mu zdala ťažká. Nemohol

vydržať a vydal sa do dediny.

Keď zliezol z Modrých kameňov, bolo poludnie, keď zliezol z cesty a pozrel naspäť, vrchy hôr i skaly po nich sčervenali od slnka. No orly ešte sa ešte niesli pred bielymi zrázmi a kamennými stenami. Tie orly, ktoré si boli zvykli na mršiny a často, na nejakej skale, si pochutnávali na človečine. Stiemvalo sa, v dolinách padala hustá hmla, po kopcoch sa potiahli dlhé tiene. Hory sa stali tajnými, tichými, zamyslenými, ako by pozerali za Šibilom a pýtal sa: kam? Nostalgia, zlé svedomie ťažilo Šibilovo srdce. Sadol si na kameň a zamyslel sa.

A všetko si nechal prejsť umom, všetko premyslel. Keď zdvihol oči, mesiac už bol vyšiel. Šibil videl pred sebou iný svet a iné hory – rozložené naširoko, mútne, uhladené ako modrá stena, zavinutá v bielom závoji. V čiernych tieňoch sa lesy stali tajomnými, z poľán išiel chlad a biela hmla sa po nich ponevierala, vijúc sa ako had. Niekde v mrakoch sa zaskvela svetluška, napísala ohnivou črtou nejaký znak, nejaké tajné slovo, a zhasla. No hlboko v doline niečo spievalo – žeby rieka? – spievalo ticho, no krásne.

Šibil hľadel pred seba a rozmýšľal. V očiach sa mu lámali mesačne lúče, ako krátke žlté nitky, skrúcali sa a splietali v nejaký smrteľný obraz, ktorý sa tu ukázal, tu zas strácal. No Šibil videl jasné dve oči, ktoré naňho pozerajú, jeden úsmev, ktorý ho mami. Vstal, pohol sa smerom k tým očiam a úsmevu a už sa neobrátil.

Tri opatrne údery, ticho pošepkané: "To som ja, Mustafa", otvorili sa dvere a on vliezol do otcovského domu. Na ohnisku horel oheň, tiene sa hrali po stenách. Po hlavičiach Šibilových pištolí, po nábojoch sa leskli odrazy. Domček mu bol, vysokému a silnému, akoby pritesný. Stretli sa mu oči so svojou matkou a pochopil všetko, čo ju trápi.

– Mustafa – hovorí, – prečo si prišiel? Pôjdeš tam?

– Pôjdem.

– Pôjdeš! Kedy?

– Zajtra.

Stará žena svojho syna dobre poznala a vedela, že je zbytočné, aby nástojčila, aby ho prehovárala. Sadla si na kraj ohňa, dala si ruky okolo kolien, skloní oči a povie:

– Mustafa, tri dni kirserdarovi sejmeni odlievajú strely a brúsia nože; skúšajú ich s prstami, či sú dosť ostré, keď naň hodia vlas, rozsekne sa. A mädlia si fúzy, pozerajú na nás... Mustafa, môže sa stať niečo zlé.

Šibil sa otočil a pozrel na ňu, no jeho pohľad bol taký, že nevedela, či ju bol počul alebo rozumel. Stíšila sa a už nepovedala nič.

No Šibil sa odpásal a zložil svoje pištole s pozlátenými rukoväťami, prezdobené nože, s postriebrenými pošvami – všetko, čo bolo pre neho už ťažké a nepotrebné bremeno.

\*

Hore, v Cerkovnej kaviarni, sedia pri okne kirserdar Murad-bej a veľký kechája. Bej sa mračí, mlčí a pobafkáva si z fajky. No veľkokechája je veselý, zametá širokými nohavicami, občas vytiahne zo svojho pestrého, konopného opasku hodinky, veľké ako lopta, pozrie naň a zas ho skryje. Potom si pomädlí ruky a dumá:

– Všetko je pripravené, bej efendi; staraj sa o svoje veci, náš vlk je v pasci...

Na stole pred kirserdarom ležia dve šatky: biela a červená. To sú dohodnuté znamenia pre sejmenov skrytých v zálohe. Ak bej ukáže z okná bielu šatku, znamená to milosť, ak červenú, značilo to smrť. A tak čakajú a pozerajú do ulice. Nikoho nie je vidno. Ku vrátam nevyšla Rada, ani Mustafa sa nezdá že by šiel. Veľký kechája nemôže vydržať a zabehne domov.

– No? – pýta sa bej, keď sa vrátil.

– Všetko je v poriadku. Obliekla sa do najkrajších šiat, červený atlasový elek, modrá džanfezovaná sukňa. To isté, čo mala, keď sme ju poslali do hôr. Je z nej ženská – sedí pred zrkadlom, zvýrazňuje si obočie a smeje sa.

– Prečo sa smeje – pýta sa nahnevane bej, – nevie, čo sa stane?

– Vie, prečo by nevedela.

– Ty povedal si jej všetko?

– No... všetko nie, veď ako? Vlastne nie! Všetko som jej povedal, všetko. Efendi môj, nemaj strach, všetko je v poriadku.

Prejde ešte hodina. Nikto nejde. Veľkokechája beží zas domov, baví sa tam trochu dlhšie a napokon sa vracia.

– No? – pýta sa bej.

– Hotovo, teraz zas niečo ďalšie. Plače. Že došla tá bosorka, jeho matka. Že keď ju chytím, naučím ju. Že došla, efendi môj, a kto vie čo jej nakecala. Teraz láme ruky a plače. "Nedám, kričí, aby ste mu čo len vlások na hlave skrivili. Pôjdem s ním, utečiem s ním do hôr!" Ach, ženy, ženy! To sú ony. Nejde to. Povedal som jej. Ej, teraz ju vidím pri bráne...

Kirserdar si hladí bradu a mlčí. Modré kruhy z dymu sa mu ohýbajú okolo hlavy.

No tam: Rada stála v bráne, zdolu išiel Mustafa. Kirserdar aj veľkokechája bežia k oknu, kryjú sa za záclonou a pozerajú so zatajeným dychom.

Mustafa kráča stredom ulice. Nad strechami, nad stromami hreje slnce. Ďalej od spodku ulice je vidno hory, kde býval Mustafa cárom. Nemá zbrane pri sebe. No ako sa zmenil! Šaty z modrého brašovského súkna, so surmou i zlatom. Štíhly a vysoký, trochu schudol, trochu očernelý, no pekný a elegantný. V rukách si držal jantárový ruženec a kyticu červených karafiátov – ruženec od beja, karafiáty od Rady. Je blízko, pozerá sa k Rade, pozerá na ňu a usmieva sa.

Bej si mačká bielu bradu a dume:

– Aký junák! Aký krásavec!

– Šatka, bej efendi, šatka! – volá veľkokechája.

– Aký junák – opakuje bej celý unesený, – aký krásavec!

Veľkokechája schmatol červenú šatku a bežal k oknu. Bej ho chytil za ruku:

– Nie, čorbádži, taký človek nesmie umrieť!

– Ale moje dievčatko! A moja česť! – volá veľkokechája, vytrhne sa mu, dôjde k oknu a zamáva červenou šatkou.

Zahrmeli pušky. Sklá na oknách zazvonili, domy sa zatriasli, na zem akoby padol čierny tieň. Šibil sa zastavil, strašný, krásny. Natrhol ruženec, no karafiáty nehodil, skrížil si ruky na hrudi a počkal. Okamih či dva – toľko čo sejmeni potrebovali na to, aby si pušky znovu nabili. Z domov na spodku sa doniesol ostrý piskot. Šibil sa nezatriasol. Druhý piskot sa ozval od veľkokechájovej brány. Šibil sa otočil: to bola Rada. Bežala k nemu a rozprestierala ruky, ako by ho chcela ochrániť, on ruky rozprestrel, aby ju objal. Znovu zahučali pušky. Šibil padol, najprv dopredu na tvár, potom na znak. Padla k nemu aj Rada.

A všetko stíchlo. Slnko ohrievalo kamene na dlažbe. Ako kaluž krvi sa medzi dvoma mŕtvolami červenal karafiát.

Z Cerkovnej kaviarne, z okná, niekto zúfalo zamával bielou šatkou.